

Research Paper

Critical discourse analysis of Islamophobia in Hollywood cinema based on Edward Said's theory

Ali Salahshoor^{1*}

1. Department of Islamic Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

 <https://doi.org/10.22034/scart.2025.143123.1690>

Received:

Accepted:

Available Online:

Keywords: Discourse Analysis; Islamophobia; Hollywood Cinema; Edward Said; Western Hegemony.

Abstract

Hollywood cinema, as one of the most influential media globally, plays a significant role in reproducing and consolidating dominant discourses. One such discourse is Islamophobia, which can be analyzed within the framework of Edward Said's Orientalism theory. Said's theory suggests that the West has historically constructed the East, particularly the Islamic world, as the "Other" to assert its cultural and ideological dominance. This study, using Fairclough's critical discourse analysis method, examines the representations of Islamophobia in several Hollywood films, illustrating how this medium conveys a negative image of Muslims through narrative, characterization, symbols, and signs. The findings indicate that Hollywood cinema, by emphasizing stereotypes such as violence, religious extremism, and the association of Islam with terrorism, aligns with the reinforcement of Western hegemonic discourses. These films often portray Muslims as violent, backward, and a threat to Western values, thus perpetuating negative perceptions. The analysis of selected films reveals that these representations are designed purposefully, not only at the narrative level but also in the choice of sound, music, and even the timing of scenes to enhance the negative portrayal. This trend has intensified, especially after the events of September 11, 2001, and has impacted Western cultural and media policies. The present study demonstrates that Hollywood cinema, as a tool of soft power, serves to solidify Western hegemony and construct the concept of the "Other" in relation to Muslims, shaping public opinion and reinforcing societal prejudices against Islam and its followers.

Salahshoor, A (2026). Critical discourse analysis of Islamophobia in Hollywood cinema based on Edward Said's theory. *Sociology of Culture and Art*, 8(2), 127- 141.

Corresponding author: Ali Salahshoor

Address: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran

Email: a.salahshoor@uok.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction

Hollywood cinema, as one of the most influential global media, plays a significant role in shaping and reinforcing dominant discourses. Among these discourses, Islamophobia has emerged as a prominent and harmful narrative, especially in the context of post-9/11 media. Edward Said's theory of Orientalism provides a critical framework to analyze the portrayal of Muslims and Islam in Western media, particularly in Hollywood films. According to Said, Western depictions of the East are often constructed in a way that presents the East as the "Other" — exotic, backward, and threatening. This research utilizes Fairclough's Critical Discourse Analysis (CDA) approach to explore how Hollywood films reinforce Islamophobic stereotypes. The study examines several Hollywood films where Muslims are depicted in roles associated with terrorism, violence, and religious fanaticism. It highlights how these films use various cinematic elements—such as narrative structures, character development, symbols, and visual cues—to shape negative perceptions of Muslims. The research indicates that Hollywood, through its portrayal of Muslims as violent and irrational, contributes to the reinforcement of Western hegemonic ideologies. The study aims to shed light on how these portrayals not only affect public opinion but also influence cultural and political attitudes toward Islam and Muslims in Western societies.

2- Methods

This study applies Fairclough's three-dimensional Critical Discourse Analysis (CDA) model to examine Islamophobic representations in Hollywood cinema. The methodology is qualitative, with purposive sampling from a selection of Hollywood films where Muslim characters play significant roles. These films were chosen based on their portrayal of Muslims and Islam, which aligns with the research's focus on how these media representations reinforce stereotypes. The CDA method is applied at three levels: description, interpretation, and explanation. In the description phase, the study identifies key discursive features, such as the language used to describe Muslim characters and the narrative structures that portray them as threats to the West. In the interpretation phase, the analysis looks at the underlying social, political, and cultural ideologies that influence these representations. Finally, in the explanation phase, the study explores how these discourses contribute to broader societal attitudes toward Islam and Muslims. Additionally, qualitative content analysis is used to examine the symbolic use of music, sound, and visual imagery in reinforcing Islamophobic themes.

3- Findings

The findings reveal that Hollywood films frequently utilize Islamophobic discourses to construct Muslims as the "Other," often portraying them as violent, irrational, and inherently dangerous. Common stereotypes include the depiction of Muslims as terrorists, extremists, and zealots, which perpetuates the association of Islam with terrorism and violence. The research identifies recurring themes in the narrative structures of these films, such as the portrayal of Muslim characters as antagonists or villains, while Western characters are depicted as heroic figures striving to protect civilization. This binary opposition between the West and the East is a key feature of the Orientalist discourse, where the East is portrayed as chaotic and barbaric, in contrast to the West's rational and progressive identity. Furthermore, the study highlights how the use of sound, music, and even the pacing of scenes in these films serves to intensify the negative portrayal of Muslims. For instance, music cues that accompany scenes featuring Muslim characters often have ominous or threatening undertones, reinforcing the sense of danger. The study also examines how Hollywood films, particularly after the September 11 attacks, have increasingly focused on themes of terrorism and the "war on terror," further embedding Islamophobic narratives within mainstream Western culture. This trend not only influences public perceptions but also shapes policies and political discourse in the West, where the portrayal of Muslims as a threat legitimizes discriminatory policies and practices.

4- Discussion & Conclusion

The findings of this study underscore the role of Hollywood in perpetuating Islamophobic ideologies, particularly through its use of Orientalist discourse. Edward Said's concept of Orientalism provides a critical lens to understand how the West has historically constructed the East as an exotic, backward, and threatening "Other." Hollywood cinema, as a dominant cultural force, plays a crucial role in reinforcing this dichotomy by continuously portraying Muslims as a threat to Western values. The study demonstrates how these negative portrayals are not only confined to the narrative but are also embedded in the cinematic techniques employed in these films. The research highlights the power of media in shaping public opinion and political attitudes, particularly in the context of the post-9/11 era, when Islamophobia has become more prevalent. The portrayal of Muslims as violent, societies, often leading to discrimination, marginalization, and exclusion. The study concludes that Hollywood, as a tool of soft power, plays a pivotal role in maintaining Western hegemony by

Critical discourse analysis of Islamophobia in Hollywood cinema based on Edward Said's theory

constructing Muslims as the "Other" and reinforcing the binary opposition between the West and the East. The research calls for a more critical engagement with media representations and urges filmmakers to challenge harmful stereotypes by providing more nuanced and diverse portrayals of Muslims in film.

5- Funding

The author declares no conflicts of interest and has contributed equally to all aspects of the research. There was no external funding for this study. The author would like to express gratitude to colleagues and reviewers for their insightful feedback and valuable support throughout the research process.

6- Authors' Contributions

The authors declared equal participation in writing the article.

7- Conflict of Interests

This research does not conflict with personal or organizational interests.

تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید

علی سلحشور^۱

۱. استادیار گروه معارف اسلامی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

<https://doi.org/10.22034/scart.2025.143123.1690>

چکیده

سینمای هالیوود به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین ابزارهای رسانه‌ای جهان، نقشی کلیدی در بازتولید و تثبیت گفتمان‌های مسلط ایفا می‌کند. یکی از این گفتمان‌ها، اسلام‌هراسی است که در چارچوب نظریه شرق‌شناسی ادوارد سعید قابل تحلیل است. سعید بر این باور است که غرب از طریق رسانه‌ها و به‌ویژه سینما، به‌طور سیستماتیک تصویری منفی و تهدیدآمیز از دنیای اسلام و مسلمانان می‌سازد. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف، بازنمایی‌های اسلام‌هراسانه در چندین فیلم هالیوودی را مورد بررسی قرار داده و نشان می‌دهد که سینمای هالیوود از طریق روایت‌ها، شخصیت‌پردازی‌ها، نمادها و نشانه‌ها، به‌طور مداوم تصویری منفی از مسلمانان ارائه می‌دهد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هالیوود با تأکید بر کلیشه‌هایی همچون خشونت‌طلبی، تعصب مذهبی و ارتباط اسلام با تروریسم، به تقویت گفتمان‌های سلطه‌گرایانه غرب پرداخته است. این تحلیل‌ها حاکی از آن است که بازنمایی‌های اسلامی در فیلم‌های هالیوودی نه‌تنها در سطح روایی بلکه در انتخاب صدا، موسیقی و زمان‌بندی سکانس‌ها نیز به‌طور هدفمند طراحی شده‌اند. پس از وقایع ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، این روند شدت بیشتری یافته و تأثیرات آن بر سیاست‌گذاری‌های رسانه‌ای و فرهنگی غرب نمایان شده است. این پژوهش نشان می‌دهد که سینمای هالیوود به‌عنوان ابزاری از قدرت نرم، در خدمت تقویت هژمونی غرب و بر ساخت تصویر «دیگری» از مسلمانان قرار دارد.

تاریخ دریافت: ۲۸ بهمن ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۵ مهر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۱ تیر ۱۴۰۵

واژه‌های کلیدی:

تحلیل گفتمان؛ اسلام‌هراسی؛ سینمای هالیوود؛ ادوارد سعید؛ هژمونی غرب

استناد: سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*,

۸ (۲)، ۱۲۷-۱۴۱.

* نویسنده مسئول: علی سلحشور

نشانی: دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

پست الکترونیکی: a.salahshoor@uok.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

اسلام‌هراسی یکی از پدیده‌های فرهنگی و اجتماعی است که در دهه‌های اخیر توجهات زیادی را به خود جلب کرده است. از آنجا که سینمای هالیوود به عنوان یکی از قدرتمندترین ابزارهای رسانه‌ای جهان در حیطه مسائل فرهنگی و اجتماعی شناخته می‌شود، بررسی نقش آن در بازنمایی اسلام و مسلمانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. سینما با توجه به مخاطبان پرتعدادش، همواره تأثیر ژرف و عمیقی بر انتقال مفاهیم و گزاره‌های مورد نظر خود بر بینندگان دارد و قادر است اذهان مخاطبان خود را به سمت و سوی اهداف خود معطوف کند. یکی از این موارد برساخت تصاویری خشن، ترسناک، ضد امنیتی، جنگ‌طلبانه و البته غیرمنطبق بواقع از اسلام و مسلمانان است. ادوارد سعید بر این باور است که در فیلم‌های متعدد هالیوودی، مسلمانان به عنوان «دیگری» و تهدیدی برای امنیت و فرهنگ غربی به تصویر کشیده شده‌اند و این امر به تقویت و تداوم اسلام‌هراسی می‌انجامد در این راستا، تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید می‌تواند به درک عمیق‌تری از چگونگی برساخت تصویر مسلمانان در این حوزه کمک کند و اثرات آن را بر نگرش‌های اجتماعی و فرهنگی به جامعه مسلمانان بررسی نماید. سینمای هالیوود همواره نقش مهمی در شکل‌دهی به تصورات عمومی درباره جوامع اسلامی داشته است. بسیاری از پژوهش‌ها که در ادامه به آنها اشاره خواهد شد، نشان داده‌اند که این صنعت، اغلب تصویری منفی، کلیشه‌ای و همراه با تعصب از مسلمانان ارائه می‌دهد. این روند پس از وقایع ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، شدت بیشتری یافته و تأثیرات آن بر سیاست‌گذاری‌های رسانه‌ای و فرهنگی غرب نمایان‌تر شده است؛ در بسیاری از فیلم‌ها کاراکترهای مسلمان و شرق‌زبان به نحوی نمایش داده می‌شوند که در برساخت تصویر و تعریفی که در ذهن مخاطب عام به شکلی تدریجی و خزنه از مسلمانان و یا آئین اسلام شکل می‌گیرد تأثیر ملموسی دارد. این پژوهش با بررسی حدود نوزده فیلم از تولیدات سینمایی هالیوود به دنبال آن است که شیوه‌های بازنمایی مسلمانان و مفاهیم اسلامی در فیلم‌ها را واکاوی نماید و بر اساس نظریه سه‌لایه‌ای تحلیل گفتمان فرکلاف نشان دهد که سینمای هالیوود - به‌شکل صریح و یا به‌صورت تلویحی - چگونه از گفتمان اسلام‌هراسی مطابق دیدگاه سعید پیروی می‌کند. همچنین این مقاله در پی آنست که نشان دهد آثار و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی این بازنمایی‌ها بر نگرش‌های عمومی و سیاست‌های دولتی در کشورهای غربی در فیلم‌های مورد بحث چگونه قابل تحلیل است. مطالعه گفتمان اسلام‌هراسی در سینما به‌ویژه در سال‌های اخیر با افزایش بحران‌های جهانی و منطقه‌ای و نیز افراط‌گرایی در برخی از کشورهای مسلمان و از سوی دیگر فراگیرتر شدن سینما به عنوان یکی از جدی‌ترین و اثرگذارترین رسانه‌ها دارای اهمیت زیادی است. هالیوود با تولید فیلم‌هایی که تصویری تحریف‌شده و غالباً منفی از مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی به نمایش می‌گذارد، به بخشی از این گفتمان جهانی تبدیل شده است (سعید ۱۹۷۸). این مطالعه از این جهت اهمیت دارد که تحلیل دقیق‌تر این روند می‌تواند به شناخت بهتر فعالیت‌های هنری - رسانه‌ای و آشکارسازی تأثیرات منفی چنین تصاویری بر برداشت‌های عمومی از مسلمانان منجر شود و همچنین بر سیاست‌های دولتی در کشورهای مختلف تأثیرگذار باشد. هدف اصلی این تحقیق، تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید است. این تحقیق قصد دارد تا با استفاده از چارچوب نظری سعید، به تحلیل و بررسی نحوه بازنمایی مسلمانان در فیلم‌های هالیوودی بپردازد و با نقد و تحلیل نمونه‌هایی از این فیلم‌ها نشان دهد که چگونه این تصاویر می‌توانند به تقویت اسلام‌هراسی در غرب کمک کنند. علاوه بر این، تحقیق حاضر به تحلیل این گفتمان در فیلم‌هایی خاص از منظر اسلام‌هراسی و چگونگی تغییر و شکل‌دهی نگرش‌های عمومی و رسانه‌ای نسبت به مسلمانان می‌پردازد. سوالات اصلی این تحقیق عبارتند از: چگونه سینمای هالیوود در بازنمایی مسلمانان، از مفاهیم و گفتمان‌های اسلام‌هراسانه استفاده می‌کند؟ آثار و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی این بازنمایی‌ها بر نگرش‌های عمومی و سیاست‌های دولتی در کشورهای غربی در فیلم‌های مورد بحث چگونه قابل تحلیل است؟

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱- پیشینه تجربی

در خصوص اسلام‌هراسی در رسانه و به‌ویژه در سینما مطالعات مختلفی انجام شده است. ادوارد سعید در کتاب شرق‌شناسی به تفصیل موضوع اسلام‌هراسی از طریق رسانه‌ها را تحلیل کرده است که مقاله حاضر بر اساس دیدگاه وی تحلیل‌های خود را سامان داده است (سعید ۱۹۷۸). عبدالله بیچرانلو در کتابی با عنوان «بازنمایی ایران و اسلام در هالیوود» با تأکید بر جنبه‌های سیاسی به موضوع اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود پرداخته و در آن پس از نگاهی به پیشینه و جایگاه سینمای هالیوود و پرداختن به رخدادهای مهمی مانند تسخیر سفارت آمریکا در تهران، دوران جنگ سرد، حادثه یازدهم سپتامبر، انتشار کاریکاتور پیامبر اسلام (ص) در سال ۲۰۰۵ به مباحث حوزه شرق‌شناسی و نیز نشانه‌شناسی سینما در این خصوص پرداخته و با تحلیل فیلم‌هایی که با تمرکز بر ایرانیان ساخته شده‌اند مانند: «بدون دخترم هرگز، خانه‌ای از شن و مه، اسکندر و ۳۰۰» و نیز فیلم‌هایی که حول محور اسلام و مسلمانان ساخته شده‌اند نظیر: «نیروی ضربت، تصمیم عملی، محاصره»

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲).

و چند فیلم دیگر به چگونگی این بازنمایی‌ها و تحلیل آثار آن به بر ساخت تصویر مسلمانان در میان مردم جهان پرداخته است. و نشان داده است که این بازنمایی‌های مغرضانه نه تنها در آثار سینمایی جنگی، بلکه در ژانرهای دیگر مانند اکشن و دلهره‌آور نیز به چشم می‌خورد (بیچرانلو ۱۳۹۱). همچنین جک شیهین^۱ در سال ۲۰۰۱ در کتابی با عنوان: «عرب‌های شرور سینما؛ چگونه هالیوود مردم را شیطان‌سازی می‌کند»^۲ به تحلیل نحوه نمایش عرب‌ها و مسلمانان در فیلم‌های هالیوود پرداخته است (شیهین ۲۰۰۱). این کتاب یکی از مهم‌ترین آثار در زمینه تحلیل کلیشه‌های اسلام‌هراسانه در سینمای هالیوود است. نویسنده ضمن بررسی‌های خود نشان داده که چگونه مسلمانان در سینما اغلب به عنوان تروریست، بی‌رحم و بدوی نمایش داده می‌شوند. در این مقاله، نویسنده الگوهای رایج در نمایش مسلمانان در فیلم‌های آمریکایی را بررسی کرده و نشان می‌دهد که چگونه سینمای هالیوود در طول قرن گذشته، تصویر مسلمانان را مخدوش کرده است. گلشنی و همکارانش در مقاله‌ای با عنوان بازنمایی مسلمانان در سینمای هالیوود که در شماره ۴۱ مجله تحقیقات سیاسی و بین‌المللی منتشر شده، نشان داده‌اند که فیلم‌های اکشن «رَبوده شده ۱ و ۲»^۳ همواره مسلمانان را در نقش جنایتکاران و تهدیدهای امنیتی به تصویر کشیده‌اند که این امر بر نگرش‌های عمومی نسبت به اسلام تأثیرگذار بوده است. (گلشنی و همکاران، شماره ۴۱). احسان داودی در پایان‌نامه خود با عنوان «چگونگی بازنمایی مسلمانان در فیلم‌های هالیوود» که در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی انجام شده به بررسی نحوه نمایش مسلمانان در سینمای هالیوود پرداخته و نتیجه گرفته است که این شیوه بازنمایی به بر ساخت تصویری غیرمنطقی با واقع از فرهنگ اسلامی منجر شده است (داودی، ۱۳۹۵). السلطانی^۴ در کتاب خود با عنوان «اعراب و مسلمانان در رسانه‌ها»^۵ که توسط انتشارات دانشگاه نیویورک منتشر شده است، به تحلیل بازنمایی اعراب و مسلمانان در رسانه‌های آمریکا پس از حملات ۱۱ سپتامبر پرداخته و نشان می‌دهد که چگونه این رسانه‌ها، اسلام‌هراسی را تقویت می‌کنند (السلطانی ۲۰۱۲). مقاله حاضر بر اساس دیدگاه اسلام‌هراسی در رسانه‌های غربی ادوارد سعید و مبتنی بر شیوه تحلیل گفتمان انتقادی سه مرحله‌ای فرکلاف به بررسی دقیق چهار فیلم شاخص در این زمینه پرداخته و نمونه‌های متعددی از مصادیق آن را بازنمایی و تحلیل کرده است. همچنین در ادامه به بررسی مروری پانزده فیلم دیگر که در آنها نمادها، نشانه‌ها و سایر عناصر اسلام‌هراسی وجود دارد، پرداخته است.

۲-۲- ملاحظات نظری

این مطالعه بر اساس نظریه ادوارد سعید و نگرش وی به مفهوم شرق‌شناسی به تحلیل اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود می‌پردازد. نظریه ادوارد سعید در مورد شرق‌شناسی به‌ویژه در کتاب برجسته‌اش با همین عنوان (۱۹۷۸)، پایه‌گذار بسیاری از مطالعات فرهنگی و مطالعات رسانه‌ای شده است. طبق این نظریه، «شرق‌شناسی» یک گفتمان ایدئولوژیک است که توسط قدرت‌های غربی طراحی شده و در آن «شرق» و به شکل خاص (خاورمیانه، آسیای جنوب غربی، شمال آفریقا) به‌طور تحریف‌شده و غالباً منفی نمایش داده می‌شود (سعید ۱۹۷۸: ۶). این گفتمان از طریق ادبیات، رسانه‌ها و به‌ویژه سینما در جوامع غربی رواج یافته و باعث شکل‌گیری تصاویری منفی از مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی شده است.

- مفهوم شرق‌شناسی در نظریه ادوارد سعید

ادوارد ودیع سعید (۱۹۳۵ فلسطین-۲۰۰۳ نیویورک)، نظریه‌پرداز، منتقد فرهنگی و فعال سیاسی آمریکایی فلسطینی تبار است. اشتیاق وی عمدتاً به دلیل تحلیل‌های وی در حوزه رسانه و بخصوص کتاب مشهور شرق‌شناسی اوست که در ۱۹۷۸ به چاپ رساند و در آن نحوه بازنمایی‌های فرهنگی شرق‌شناسی و چگونگی درک جهان غرب از شرق و مسلمانان را مورد بررسی و نقد قرار داد (سعید ۱۹۷۸). ادوارد سعید در کتاب شرق‌شناسی خود به نقد شیوه‌های تفکر غربی درباره شرق پرداخته و نشان داده است که چگونه این تصورات، بر اساس منافع استعماری و سلطه‌گرایانه شکل گرفته است. او معتقد است که غرب در دوران استعمار خود، شرق را به‌عنوان «دیگری» جلوه داد؛ یعنی موجودی متفاوت، غریب و تهدیدکننده که باید تحت کنترل و هدایت قرار گیرند (سعید ۱۹۷۸: ۴۵). این تصویر از شرق در طول زمان در ادبیات، هنر و رسانه‌های غربی بازتولید شده است و نقشی مهم در ایجاد هژمونی فرهنگی غرب علیه جوامع اسلامی ایفا کرده است. در مفهوم شرق‌شناسی، سعید به تحلیل ساختارهای ایدئولوژیک و سیاسی می‌پردازد که از طریق آن‌ها، غرب تصویری غیرواقعی و تحریف‌شده از شرق ارائه می‌دهد. مطابق دیدگاه سعید، این گفتمان موجب می‌شود که کشورها و مناطق شرق به‌ویژه مسلمانان، به عنوان موجوداتی وحشی، بی‌فرهنگ و تروریست شناخته شوند (سعید ۱۹۷۸: ۷۲). سینما به عنوان یکی از ابزارهای مهم تولید و بازتولید این تصورات در جوامع

¹ . Shaheen, J.G

² . Hollywood's Muslim Arabs: A Century of Bias The Muslim World,

³ . taken 1, 2

⁴ . Alsultany, E

⁵ . Arabs and Muslims in the Media: Race and Representation after

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

غربی، نقشی اساسی در تداوم اسلام‌هراسی و بر ساخت تصاویر تحریف شده از مسلمانان ایفا کرده است. یکی از جنبه‌های اصلی تحلیل سعید این است که او نشان می‌دهد شرق‌شناسی نه تنها به عنوان یک دیدگاه علمی و تحلیلی، بلکه به عنوان یک ابزار ایدئولوژیک برای توجیه و مشروعیت بخشی به استعمار و سلطه فرهنگی غرب به کار رفته است (سعید ۱۹۷۸: ۱۰۱). در این چارچوب، سینما و رسانه‌های غربی به ویژه هالیوود، به طور مداوم نقش «دیگری بودن مسلمانان» را در فیلم‌ها و تولیدات خود بازنمایی کرده و تصویر منفی از آن‌ها ایجاد کرده است. سعید به این نکته تاکید می‌کند که چگونه فیلم‌های هالیوود و دیگر رسانه‌های غربی، بر اساس این گفتمان، اسلام و مسلمانان را به عنوان تهدیدی برای امنیت و فرهنگ غرب معرفی می‌کنند. این تصاویر نه تنها به تداوم اسلام‌هراسی در جامعه غربی کمک می‌کنند بلکه باعث شکل‌گیری نگرش‌های منفی و نادرست در مورد مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی می‌شوند (سعید ۱۹۷۸: ۱۲۲).

– نظریه ادوارد سعید و کاربرد آن در تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی

نظریه ادوارد سعید در مورد اسلام‌هراسی در سینما، بخشی از نظریه بزرگ‌تر او با عنوان شرق‌شناسی است. ادوارد سعید در کتاب معروف خود به نام شرق‌شناسی (۱۹۷۸) «شرق‌شناسی» را به عنوان یک نوع گفتمان ایدئولوژیک معرفی می‌کند که در آن «شرق» به معنای خاورمیانه، آسیای جنوب غربی و شمال آفریقا از دیدگاه غرب و به طور خاص اروپا و آمریکا به صورت تحریف‌شده و غالباً سیاه نمایش داده می‌شود. این گفتمان باعث شده که شرق و مردم آن به عنوان موجوداتی متفاوت، خطرناک، بی‌تمدن و نیازمند کنترل یا هدایت از سوی غرب تلقی شوند (سعید ۱۹۷۸: ۵۵). کلیدی‌ترین نکات نظریه ادوارد سعید را می‌توان به این صورت بیان کرد: الف) شرق‌شناسی به عنوان یک گفتمان سلطه‌گرایانه: سعید می‌گوید که شرق‌شناسی به عنوان یک ابزار ایدئولوژیک توسط قدرت‌های غربی برای مشروعیت بخشیدن به سلطه و استعمار بر سرزمین‌های شرقی استفاده شده است. این گفتمان نه تنها در سیاست، بلکه در ادبیات، هنر و رسانه‌ها هم اثرگذار بوده است (سعید ۱۹۷۸: ۳۲). ب) ساخت تصویر منفی از «دیگری»: در گفتمان شرق‌شناسی: مردم شرق (به ویژه مسلمانان) به عنوان «دیگری» و موجوداتی غریب، خطرناک و متفاوت از مردم غربی نمایش داده می‌شوند. این تصویر در سینما، رسانه‌ها و حتی ادبیات غربی ترویج می‌شود. این «دیگری» معمولاً با ویژگی‌هایی همچون خشونت، تروریسم، فقدان فرهنگ و نهایتاً تهدیدی برای غرب شناخته می‌شود (سعید ۱۹۷۸: ۷۲). ج) تأثیر رسانه‌ها و سینما: سعید معتقد است که رسانه‌ها و سینما به شدت در شکل‌دهی و رواج این گفتمان نقش دارند. در بسیاری از موارد فیلم‌ها و تولیدات فرهنگی غربی به ویژه هالیوود، تصاویر منفی و تحریف‌شده‌ای از مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی به نمایش می‌گذارند، که این موجب تقویت اسلام‌هراسی می‌شود (سعید ۱۹۷۸: ۹۳).

– تاریخچه و ظهور اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود

اسلام‌هراسی به عنوان یک پدیده فرهنگی و اجتماعی، نه تنها در سیاست‌ها و نگرش‌های عمومی جوامع غربی بلکه در رسانه‌های مختلف از جمله سینما نیز نمایان شده است. سینمای هالیوود به عنوان یکی از تأثیرگذارترین رسانه‌های جهان، در طول تاریخ نقش مهمی در شکل‌دهی به تصورات عمومی از مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی ایفا کرده است. در واقع، هالیوود به طور مستمر، با استفاده از تصاویر و نمادهای خاص، اسلام‌هراسی را تقویت کرده و تصویری منفی از مسلمانان در ذهن مخاطبان جهانی ساخته است (شپین ۲۰۰۱: ۳۷). ظهور اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود را می‌توان به دوره‌های مختلف تاریخ سینما نسبت داد. در آغاز، سینمای هالیوود با ساخت فیلم‌هایی که به طور عمد به تمدن‌های شرقی و داستان‌های هزار و یک شب می‌پرداختند، تصاویری غالباً مثبت و یا خنثی از شرق به نمایش می‌گذاشت. اما با آغاز جنگ‌های جهانی و به ویژه پس از وقوع حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، نگرش‌های منفی نسبت به اسلام و مسلمانان در فیلم‌های هالیوودی بیشتر نمود پیدا کرد (شپین ۲۰۰۱: ۵۸). قبل از این دوره، سینمای هالیوود، با فیلم‌هایی چون: شیخ^۱ (۱۹۲۱) و شب‌های عربی^۲ (۱۹۴۲)، تمایل به نشان دادن شخصیت‌های شرقی به عنوان افرادی رمزآلود و اغواگر داشت. اما در سال‌های بعد، با افزایش تنش‌ها در روابط غرب و دنیای اسلام، به ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران (۱۹۷۹) و بحران‌های مرتبط با آن، سینماگران هالیوودی به بازنمایی مسلمانان به عنوان تهدیدات تروریستی و دشمنانی برای فرهنگ غرب روی آوردند (کلنر ۲۰۰۳: ۱۲۱). برای نمونه، در فیلم دروغ‌های واقعی^۳ (۱۹۹۴)، شخصیت‌های مسلمان به طور کلی به عنوان تروریست‌هایی خطرناک و خیبت نمایش داده می‌شوند. در این فیلم، هالیوود از تصویر منفی و خشن «دشمن مسلمان» برای تقویت حس ترس و تهدید در بین مخاطبان خود استفاده می‌کند (کلنر ۲۰۰۳: ۱۱۷). همچنین در فیلم

۱. The Sheik

۲. Arabian Nights

۳. True Lies

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

محاصره^۱ (۱۹۹۸) که در آن نیروهای نظامی ایالات متحده در تلاش برای مقابله با حملات تروریستی در نیویورک هستند، مسلمانان به طور واضح به عنوان عاملان تهدیدات تروریستی معرفی می‌شوند.

اسلام‌هراسی پس از ۱۱ سپتامبر

پس از حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، سینمای هالیوود شاهد یک تغییر اساسی در نحوه بازنمایی مسلمانان بود که می‌توان از آن به عنوان یک هژمونی فرهنگی و رسانه‌ای تعبیر کرد. برخی هژمونی را نفوذی می‌دانند که یک قدرت بزرگ قادر است در نظام بین‌الملل بر کشورهای دیگر وارد آورد (آقابزرگی‌زاده و همکاران ۱۴۰۱: ۹). در این دوران، سینما به شکلی گسترده‌تر از پیش، مسلمانان را به عنوان «دیگری» و تهدیدهایی برای امنیت و فرهنگ غرب به تصویر کشید فیلم‌هایی همچون *پادشاهی*^۲ (۲۰۰۷)، *مرد آهنی*^۳ (۲۰۰۸) و یک مشت دروغ^۴ (۲۰۰۸) به خوبی نشان می‌دهند که چگونه شخصیت‌های مسلمان در این فیلم‌ها به عنوان تروریست‌ها و دشمنان غرب معرفی شده‌اند (شیپین ۲۰۰۱: ۹۲). تحلیل فیلم‌های هالیوود در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵، روند اسلام‌هراسی در این سینما به طرز قابل توجهی افزایش یافته است. مطالعات انجام‌شده در این حوزه حاکی از آن است که تصویر مسلمانان در این فیلم‌ها، اغلب با خشونت، افراط‌گرایی و تهدید علیه غرب همراه است (بیچرانلو ۱۳۹۱: ۱۳).

نقش سینما و تاثیر آن بر اسلام‌هراسی

رسانه‌ها، به ویژه سینما، از مهم‌ترین ابزارهای تولید و بازتولید گفتمان‌های اجتماعی و فرهنگی هستند. امروزه مخاطب سینما کنش‌گر است و به شکل ملموسی تحت تاثیر روایت فیلم قرار می‌گیرد. ذهنیت تماشاگر در هنگام تماشا به ذهنیت شخصیت‌های فیلم گره زده می‌شود و بدین ترتیب بین آنها همسانی و یگانگی هویت به وجود می‌آید. در این نوع سینما که سینمای امروز ماست، دیگر تماشاگر صرفاً شاهد داستانی که در بیرون اتفاق می‌افتد نیست، بلکه خودش نیز وارد داستان می‌شود (زین‌العابدینی و محمودی ۱۴۰۲: ۸). سینمای هالیوود با استفاده از تکنیک‌های خاص خود، در اکثر مواقع اسلام و مسلمانان را به عنوان تهدیدهایی برای جوامع غربی به نمایش می‌گذارد، که این امر در افزایش اسلام‌هراسی و ایجاد نگرش‌های منفی در جوامع غربی مؤثر است (سعید ۱۹۷۸: ۱۲۲). اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود نه تنها در ساختارهای روایتی فیلم‌ها بلکه در انتخاب تصاویر، موسیقی، و دیالوگ‌ها نیز بازتاب دارد که موجب می‌شود مخاطب به طور ناخودآگاه با این تصاویر منفی از مسلمانان ارتباط برقرار کند. تحلیل آثار سینمایی به روشی مؤید دیدگاه ادوارد سعید است. با این توضیح که برخی از فیلم‌ها مستقیماً و با هدف اسلام‌هراسی تولید شده‌اند اما برخی دیگر فاقد درون‌مایه اسلام‌هراسی بوده و در پی روایت داستان خاص خود هستند؛ هرچند به شکل ضمنی، به تصاویر و صحنه‌هایی که تداعی‌گر رعب و هراس از مسلمانان یا فرهنگ اسلامی است مانند فیلم: *تا جایی که پاهایم توان رفتن دارد*^۵ (۲۰۰۱) پرداخته‌اند که در پژوهش حاضر از هر دو دسته مواردی مورد نقد و تحلیل قرار گرفته است.

۳- روش پژوهش

این پژوهش از روش تحلیل گفتمان انتقادی (CDA) به‌ویژه مدل سه‌لایه‌ای نورمن فرکلاف استفاده می‌کند. روش تحقیق کیفی است و داده‌ها به صورت نمونه‌گیری هدفمند از میان فیلم‌های هالیوودی انتخاب شده‌اند که در آن‌ها بازنمایی اسلام و مسلمانان نقش پررنگی دارد. تحلیل داده‌ها در سه سطح توصیف، تفسیر و تبیین انجام شده و تلاش شده است تا سازوکارهای گفتمانی که در بازنمایی اسلام‌هراسانه در سینما به کار می‌روند، شناسایی شوند. همچنین، از روش تحلیل محتوای کیفی برای بررسی عناصر روایی، شخصیت‌پردازی، موسیقی، نمادها و نشانه‌های تصویری استفاده شده است.

این پژوهش مبتنی بر روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف است. تحلیل گفتمان انتقادی (CDA) یک رویکرد تحلیلی در علوم اجتماعی است که به بررسی روابط قدرت، ایدئولوژی، و زبان در متون و گفتارها می‌پردازد. این روش با هدف کشف نحوه تولید و بازتولید گفتمان‌هایی

^۱ . The Siege

^۲ . The Kingdom

^۳ . Iron Man

^۴ . Body of Lies

^۵ . As Far As My Feet Will Carry Me

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲)،

که بر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی تأثیر می‌گذارند، به تحلیل متون مختلف از جمله فیلم‌ها، تبلیغات و سخنرانی‌ها می‌پردازد. در تحلیل گفتمان انتقادی، تأکید بر شناخت تأثیرات زبان و گفتمان‌های اجتماعی بر فرایندهای اجتماعی است (فرکلاف ۱۹۹۵: ۱۸). یکی از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان گفتمان انتقادی، نورمن فرکلاف^۱ است که در آثار خود بر تحلیل زبان و گفتمان در قالب روابط قدرت و ایدئولوژی تأکید کرده است. فرکلاف تحلیل گفتمان را به‌عنوان یک فرایند اجتماعی و فرهنگی می‌بیند که باید از سه بعد مختلف مورد بررسی قرار گیرد: تحلیل متن: این مرحله به بررسی ویژگی‌های زبان‌شناختی متن می‌پردازد. در این بخش، ساختار جملات، واژگان، نحوه ارائه اطلاعات و استفاده از نشانه‌ها تحلیل می‌شود (فرکلاف ۱۹۹۵: ۲۹). به عنوان مثال، در فیلم‌های هالیوود، ممکن است تحلیل گفتمان از طریق بررسی کلماتی که برای توصیف شخصیت‌های مسلمان به کار رفته‌اند، صورت گیرد. برای نمونه، اصطلاحاتی از قبیل: «تروریست» یا «وحشی» به‌طور مکرر در توصیف شخصیت‌های مسلمان در فیلم‌ها استفاده می‌شود.

۲. تحلیل گفتار: این بخش به نحوه استفاده از زبان در روابط اجتماعی می‌پردازد. در این مرحله، با توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، تحلیل می‌شود که چگونه گفتمان‌ها و زبان‌های خاص می‌توانند نشان‌دهنده روابط قدرت و سلطه باشند (فرکلاف ۱۹۹۵: ۳۱؛ ون‌دایک^۲ ۱۹۹۳: ۲۵۱). این تحلیل به کشف گفتمان‌های پنهان و نحوه تأثیر آن‌ها بر نگرش‌های اجتماعی پرداخته و می‌تواند در تحلیل تصویر مسلمانان در رسانه‌ها مفید باشد.

۳. تحلیل زمینه اجتماعی و فرهنگی: در این بخش طبق نظریه فرکلاف، تحلیل گفتمان بر اساس زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی صورت می‌گیرد. در این مرحله، گفتمان به عنوان یک پدیده اجتماعی که بر ساختارهای قدرت و هژمونی تأثیر می‌گذارد، بررسی می‌شود (فرکلاف ۱۹۹۵: ۳۴). این رویکرد در تحلیل سینما و رسانه‌ها به‌ویژه در زمینه اسلام‌هراسی می‌تواند به درک بهتر اینکه چگونه سینما به‌عنوان یک رسانه در تولید و بازتولید تصورات منفی از مسلمانان عمل می‌کند، کمک کند.

۴.

۴- تحلیل یافته‌ها

برای آشکارسازی پیدایش و تداوم گفتمان اسلام‌هراسی، چند نمونه از فیلم‌های هالیوودی - مبتنی بر نظریه ادوارد سعید و مطابق روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف - با اشاره به کاراکترها، صحنه‌ها، دیالوگ‌ها و سایر عناصر بصری و شنیداری مورد نقد و تحلیل قرار گرفته است. با این توضیح که تمامی ارجاعات این بخش بر اساس نسخه اصلی و دقایق اشاره شده منطبق بر مدت زمان فیلم‌ها برگرفته از پایگاه IMDb است.

بررسی متن، گفتارها و نشانه‌ها و نیز زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، نشان می‌دهد که نمونه‌ها و مصادیق متعددی از مؤلفه‌های اسلام‌هراسی در فیلم‌های مورد بحث وجود دارد که همگی به ایجاد یا تقویت این گفتمان منجر می‌شود. دیالوگ‌ها در اغلب فیلم‌های مورد مطالعه حاوی الفاظ وهن‌آلود خطاب به مسلمانان و در راستای منفی نمایاندن برخی مفاهیم اسلامی است. فیلم‌های مورد بحث برای بازنمایی مسلمانان و به‌طور خاص ساکنان خاورمیانه به عنوان «دیگری» و تهدیدهایی برای امنیت جهانی، سرشار از نمادها و نشانه‌هایی است که ذهن مخاطبان را به خود معطوف می‌کند. همچنین توجه به بسترهای فرهنگی و اجتماعی نمایش داده شده در این فیلم‌ها از مردم این سرزمین همگی برای منفی نشان دادن مسلمانان و مصداق روشنی از این سیاست هالیوود است. در ادامه چند مورد از فیلم‌های شاخص در این حوزه مطابق روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف بررسی می‌شود.

۴-۱: نمونه یکم: فیلم دروغ‌های واقعی (۱۹۹۴)

جیمز کامرون^۳ نویسنده و کارگردان فیلم *دروغ‌های واقعی*^۴ است. فیلمی در ژانر کمدی، اکشن و جاسوسی با بازی *آرنولد شوارتزنگر*^۵ در نقش *هری تاسکر*، مأمور امنیتی آمریکایی که داستان مقابله او با گروهی تروریستی را روایت می‌کند که قصد دارند با استفاده از بمب‌های هسته‌ای، شهرهای آمریکا را نابود کنند. فیلم با هزینه ۱۰۰ میلیون دلار ساخته شده و نقدهای متعددی دریافت کرد. فیلم دارای امتیاز ۷۰ درصد در سایت *راتن تومیتوز*^۶ و نیز با مشارکت ۲۸۹۲۱۱ رأی‌دهنده، دارای امتیاز نسبتاً بالای ۷/۳ در سایت آی ام دی بی است (imdb.com).

۱. Norman Fairclough

۲. VanDijk

۳. James Francis Cameron

۴. True Lies

۵. Arnold Alois Schwarzenegger

۶. Rotten Tomatoes

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲).

– تحلیل گفتمان انتقادی متن فیلم

با استفاده از روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف، می‌توان به بررسی متن، گفتار و زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی فیلم پرداخت. در این فیلم، به‌طور مکرر از واژه‌ها و عباراتی استفاده می‌شود که مسلمانان را به‌صورت منفی نمایش می‌دهند. در دیالوگ‌های فیلم از واژه‌های «کثیف، عقب‌مانده، بنیادگرا و تروریست» خطاب به مسلمانان استفاده شده است (دروغ‌های واقعی ۱۹۹۴: ۲۰-۲۵). عبارات بعدی از فیلم *دروغ‌های واقعی* با ذکر دقایق، استخراج شده است: سگ‌های کثیف (۲۰:۵۵)؛ آشغال (۲۱:۱۵)؛ ما فکر می‌کنیم جمال خالد آدم کثیفه (۲۱:۳۴)؛ چند بار استفاده از واژه تروریست‌ها، خطاب به مسلمانان (۲۷:۴۰) و (۴۵:۴۰)؛ دیوانه‌های روانی (۹۶:۱۴). تحلیل متن در فیلم *دروغ‌های واقعی* به روشنی نشان می‌دهد که فیلم به دنبال بازنمایی تصویر «دیگری» از مسلمانان است و در آن از الفاظ رکیک و توهین‌آمیز به شکلی استفاده شده که با توهین‌ها و الفاظ نامناسب مرسوم که در سینمای هالیوود بسامد بالایی دارد، متفاوت است. گویی این الفاظ و اوصاف با هدف معرفی و هویت‌نمایی پیروان یک دین (اسلام) بکار می‌روند. شیوه روایت به نحوی است که بیننده با قرار گرفتن در جریان پرهیجان و دارای جذابیت‌های سینمایی و بازی چهره‌ای محبوب (آرنولد) به عنوان قهرمان داستان، «دیگری» بودن مسلمانان را در ذهن خود به عنوان یک واقعیت تثبیت شده می‌یابد.

– تحلیل گفتار و نشانه‌ها

در تحلیل گفتار نیز نشانه‌ها و اشاره‌های صریح و ضمنی اسلام‌هراسی مشاهده می‌شود. در یکی از دیالوگ‌ها، خانم جونر/اسکینر (در نقش تاجری که به تروریست‌ها کمک می‌کند)، خطاب به هری رنکوئیست (آرنولد) می‌گوید: «من به واسطه روابط سیاسی خود، از طریق کشورهایی که به آنها عقب‌مانده گفته می‌شود، برای انتقال گنجینه‌های باستانی استفاده می‌کنم» (۲۴:۴۰). همچنین تاکید می‌کند که «بیشتر جنس‌های ما از عتیقه‌های ایرانی هستند. عتیقه‌های ایرانی بیست پا زیر خاک ایران، عراق و سوریه هستند» (۲۴:۵۰) و (۰۸:۴۸). در فیلم بیان می‌شود که جنس‌های وارداتی، تسلیحات نظامی و مواد را کلاً از خاورمیانه می‌آورند (۲۵:۲۲). در سکانسی دیگر هری خطاب به جونر اسکینر می‌گوید: «چرا به این دیوانه‌های روانی کمک می‌کنی؟» و اسکینر پاسخ می‌دهد: «چون مسلمان‌ها خیلی خوب جنجال به‌پا می‌کنند» (۹۶:۱۴). استفاده از نام گروه جهاد خونین برای مهاجمان و اشاره به اینکه این گروه یک قدرت اتمی است که قصد دارد جهان و آمریکا را ناامن کند (۹۱:۴۲). بر این اساس در بعد تحلیل گفتار، مطابق نظریه تحلیل گفتمان فرکلاف، بررسی تصاویر و دیالوگ‌ها و گفتمان‌های پنهان، همگی بر نحوه تأثیر آن‌ها بر نگرش‌های اجتماعی به مسلمانان و تصویر بازنمایی شده از آنان به شکل موجوداتی خطرناک و مخل امنیت جهانی اشاره دارند.

– تحلیل زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی

بعد سوم نظریه فرکلاف، تحلیل گفتمان بر اساس زمینه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است. در این مرحله، تحلیل گفتمان به عنوان یک پدیده اجتماعی در نقد و بررسی فیلم در زمینه اسلام‌هراسی نشان می‌دهد که چگونه سینما در بازتولید تصورات منفی از مسلمانان ایفای نقش می‌کند. در فیلم *دروغ‌های واقعی* چنین روایت می‌شود که قرار است مسلمانان در قالب گروه جهاد خونین، با همکاری چند کشور در خاک آمریکا عملیات تروریستی انجام دهند. در این باره از سوی سازمان امنیت آمریکا چنین بیان می‌شود: «ما فهمیدیم که مسلمانان قصد دارند چهار کلاهک REAF (بمب اتمی) که از طریق جمهوری قزاقستان قاچاق شده را وارد آمریکا کنند» (۲۱:۴۵). در صحنه‌ای دیگر یکی از مسلمان‌ها (دستیار جمال خالد) دو مرتبه به صورت همکارش خانم (اسکینر) با خشونت سیلی می‌زند و الفاظ رکیک به کار می‌برد (۲۶:۱۰). در نمایی دیگر شاهد نمایش مسلمانان در کنار چند بمب هسته‌ای هستیم (۹۸:۵۵). در دقایقی از فیلم، مسلمانان را در حال تصویربرداری از خودشان و تهدید آمریکا به شکلی رعب‌آور نشان می‌دهد (۹۴:۲۵-۹۳:۱۰). در ادامه مسلمانان و گروه جهاد خونین به شکل مسلح در حال دادن شعارهای دینی و حماسی به زبان عربی نمایش داده می‌شوند (۱۰۲:۱۸-۱۰۱:۰۸). در اواخر فیلم سرکرده گروه جهاد خونین مقابل دوربین اعلام می‌کند که «ما آماده مرگ هستیم و با چرخاندن این کلید، دو میلیون نفر از مردم آمریکا خواهند مرد» (۱۲۴:۵۱).

چنانکه ملاحظه می‌شود تمام دیالوگ‌ها و صحنه‌های توصیف شده، به بر ساخت تصویری منفی، زشت، هراسناک و در واقع «دیگری» از مسلمانان و بستر فرهنگی و اجتماعی ضد بشری آنان کمک کرده است. فیلم سرشار از اسامی، نمادها و نشانه‌های اسلامی است و این در حالی است که ساخت چنین فیلمی بدون اشاره به فرهنگ مسلمانان، آسیبی به جذابیت و روایت فیلم نمی‌رساند. بنابراین فیلم *دروغ‌های واقعی*، طبق نظریه اسلام‌هراسی رسانه‌ای ادوارد سعید و شرق‌شناسی به عنوان یک ایدئولوژی، تلاشی است برای منفی نشان دادن مسلمانان و مصداق روشنی از این سیاست هالیوود است.

۴-۲- نمونه دوم: فیلم محاصره (1998)

تریلر سیاسی و اکشن محاصره^۱ به کارگردانی /دوارد زوئیک^۲، با بازی دنزل واشنگتن^۳ و بروس ویلیس^۴ به ماجرای بمب‌گذاری‌های متعدد توسط مسلمانان در شهرهای آمریکا و مقابله اف بی آی و سپس ارتش آمریکا با آنان پرداخته است. فیلم دارای امتیاز ۴۴ درصد در سایت راتن تومیتوز و نیز با مشارکت بیش از ۸۰ هزار رأی‌دهنده، دارای امتیاز ۶/۵ در سایت آی ام دی بی است (imdb.com). فیلم با هزینه ۷۰ میلیون دلار ساخته شده و نقدهای متعددی دریافت کرد.

- تحلیل گفتمان انتقادی متن فیلم

مطابق نظریه فرکلاف با تأمل در ویژگی‌های زبانی و واژگان استفاده شده در فیلم محاصره شاهد آن هستیم که مسلمانان با القاب و ترکیبات زبانی خاصی مخاطب قرار گرفته‌اند. از جمله در اوایل فیلم و پس از نمایش عملیات تروریستی، بیل کلینتون رئیس جمهور وقت آمریکا در سخنانش مسلمانان را «بزدل» نامیده و به آنها وعده انتقام می‌دهد (۰۱:۲۹). بروس ویلیس که در نقش رئیس کل ارتش است در سکانسی از فیلم با استهزاء و به شکلی توهین‌آمیز، شیوخ مسلمان را با «وسیله پیش‌گیری از بارداری» مقایسه می‌کند (۴۵:۴۲). در نمایی اعلام می‌شود که مسلمانان «جنایت‌کار» هستند و با از بین بردن آنها، آرامش به زندگی برمی‌گردد (۵۰:۲۸). یکی از ماموران سی آی ای به نقل از پدرش می‌گوید مسلمانان «فریکار» هستند و فلسطینی‌ها با گفتن بلاهایی که بر سرشان آمده افراد را فریب می‌دهند (۵۱:۱۲). در جایی تأکید می‌شود که باید از همه افراد معتقد به اسلام هراسید (۵۱:۳۰). به شکل نریشن اشاره می‌شود که بایستی حساب عرب‌زبان‌های مقیم آمریکا را از «تروریست‌های مسلمان خاورمیانه» جدا کرد (۵۸:۰۱). در فیلم برای توصیف مسلمانان از عبارت توهین‌آمیز و فاشیستی «فوت‌به‌سرهای کثیف» استفاده می‌شود (۷۱:۱۲).

- تحلیل گفتار و نشانه‌ها

چنانکه فرکلاف معتقد است در تحلیل گفتمان انتقادی می‌توان از طریق تحلیل نحوه استفاده از زبان در ارتباطات و روابط قدرت، به نتایج ارزشمندی دست یافت. در همان ثانیه‌های اول و پیش از تیتراژ ابتدای فیلم محاصره، در تلویزیون ملی آمریکا اعلام می‌شود که در یک عملیات تروریستی در عربستان، نیروهای آمریکایی کشته شده‌اند و آن را به یک روحانی مسلمان به نام احمد بن طلال نسبت می‌دهند (۰۱:۰۳). لذا به بیننده از ابتدای فیلم چنین القاء می‌شود که با یک گروه مسلمان ترسناک مواجه است. فرمانده ارتش آمریکا - که رویکردی فاشیستی دارد - بازداشتگاه نگاهی به شدت تمسخرگونه و تحقیرآمیز به شیخ بن طلال، می‌اندازد و فریم انتخابی بر آن تأکید دارد (۰۳:۱۶). در فیلم، گروه‌های جهاد اسلامی به عنوان نمادهایی از خشونت دینی و وحشت معرفی می‌شوند (۰۶:۳۷). ماموران در گفتگوهای خود به این مطلب تأکید دارند که تروریست‌ها به زبان عربی صحبت می‌کنند (۲۰:۱۴). در صحنه‌ای پلیس آمریکا از طریق تلفن با استفاده از مترجم همزمان با بمب‌گذاران صحبت می‌کند (۲۲:۰۲). حتی در تلویزیون اعلام می‌شود که تروریست‌ها عرب‌زبان هستند (۵۰:۱۳). در نزدیکی اتوبوس بمب‌گذاری شده، بیننده شاهد از خودگذشتگی پلیس آمریکا است. هابرد به تروریست‌ها می‌گوید: مسافران را آزاد و خود او را به عنوان گروگان در اختیار بگیریدند (۲۳:۴۷). برای بر ساخت تصویری منفی و هراسناک از مسلمانان در ذهن مخاطب، انفجارهای متعدد با نمایش تصویر بن‌طلال با ظاهری اسلامی توأم می‌شود (۳۱:۰۷). در ادامه تأکید می‌شود که او یک رهبر مذهبی و مسؤول عملیات تروریستی است (۳۵:۰۲). در فیلم به جنبش حماس و ارتباط تروریسم با آن اشاره می‌شود (۳۹:۲۴). همچنین بیننده با بسامد بالایی شاهد استفاده از اسامی کشورهای و شهرهای منطقه خاورمیانه است. از جمله: سومالی (۲۶:۱۶)، بیروت (۲۶:۲۴)، عمان (۳۰:۴۷)، سوریه (۶۱:۰۹)، خلیج فارس (۶۴:۴۰)، رام الله (۳۲:۱۱)، فلسطین (۳۸:۴۵)؛ (۴۳:۱۳)؛ (۵۱:۱۲)؛ (۸۶:۰۶)، مصر (۳۲:۵۱)، لبنان (۳۴:۴۴)، عراق (۳۴:۵۷)؛ (۶۴:۴۰)؛ (۹۰:۰۲)، تونس (۳۶:۱۴)، عربستان سعودی (۳۸:۵۰)، افغانستان (۴۷:۲۴)، ایران (۴۷:۲۵) و نیز خاورمیانه (۳۸:۵۴)؛ (۴۴:۴۲)؛ (۴۷:۲۸)؛ (۵۸:۰۱)؛ (۸۳:۵۱). در فیلم تصریح می‌شود که طراحان حملات تروریستی از یکی از کشورهای لیبی، ایران، عراق و یا سوریه هستند (۶۱:۰۹). به علاوه برای معرفی تروریست‌ها بارها از نام‌های اسلامی و عربی مانند: علی وزیری (۳۱:۵۳)، سمیر نجدی (۳۵:۴۰)، امیر (۳۸:۰۷)، طارق حسینی (۷۷:۵۱) استفاده شده است. اشاره با اینکه برادر سمیر نجدی (یکی از تروریست‌های کلیدی) در انتفاضه فلسطین حضور داشته (۳۷:۱۰) و اینکه او سینمایی را در تل‌آویو منفجر کرده است (۳۵:۴۹). سمیر در یکی از دیالوگ‌ها چنین می‌گوید: برادرم سرش به کار خود بود و فقط به فیلم علاقه داشت تا اینکه روزی سر و

^۱ . The Siege

^۲ . Edward M. Zwick

^۳ . Denzel Washington

^۴ . Walter Bruce Willis

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

کله یک شیخ پیدا شد و به او گفت: مردن در راه خدا زیباست. او در بهشت با هفتاد زن خواهد بود. برادرم به این سخنان باور داشت که ۱۰ بسته دینامیت به خودش بست و سینما را منهدم کرد (۴۳:۰۴-۴۱:۱۱). در ادامه تأکید می‌شود که اقلیت‌های مذهبی آمریکا (مسلمانان) صحنه‌گردان فعالیت‌های تروریستی هستند (۵۷:۲۵). در فیلم محاصره، نمادها و نشانه‌ها به نحوی طراحی شده‌اند که در خدمت هدفی مشخص یعنی اسلام‌هراسی باشند. تحلیل گفتمان‌ها، اشاره به مکان‌ها، اسامی، تأکید ویژه بر زبان، مذهب و اعتقادات دینی همگی به اثبات این نظریه اسلام‌هراسی سعید و فرضیه این نوشتار کمک می‌کند.

– تحلیل زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی

در خصوص شاخصه سوم نظریه فرکلاف که به زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی تحلیل گفتمان معطوف است، نظائر متعددی را می‌توان در تحلیل فیلم محاصره مشاهده کرد. در اوایل فیلم مشاهده می‌شود که شیخ بن طلال پس از دستگیری به اذکار اسلامی و خواندن آیاتی از قرآن می‌پردازد. طراحی صحنه و لباس و چهره بن طلال و همزمانی آن با صدای قرآن و آگاهی بیننده از تروریست بودن وی به نحوی است که به بازنمایی تصویری زشت و منفور از وی و فرهنگ و معتقدات اسلامی منجر می‌شود (۰۳:۳۱-۰۲:۵۸). هم‌زمان ساختن صدای خواندن قرآن توسط یک تروریست دیگر به نام طارق حسینی در هنگام دستگیری در اتاق بازجویی، بار دیگر در اواخر فیلم به نمایش درمی‌آید (۸۶:۱۴). سکانس بعدی هم‌زمان با تیتراژ به صحنه پخش اذان – به شکل ناموزون و فالش – و نماز جماعت آن‌هم با حالتی هولناک و اصواتی نامالایم منتقل می‌شود (۰۴:۳۱-۰۳:۳۵). صحنه‌بندی و میزانشن به نحوی است که نمادها و نشانه‌های اسلامی را در فضایی وحشت‌آلود به بیننده منتقل می‌کند. ضمن آنکه نمایش اذان و نماز جماعت و هلی‌شاتی از گلدسته مسجد بلافاصله به نمای پلیس اف بی آی و مکالمات سازمان ضدتروریستی آمریکا متصل می‌شود (۰۴:۳۲). این صحنه با تداعی هم‌زمان نمادهای اسلامی و تروریسم، به ایجاد حس اسلام‌هراسی در بیننده کمک می‌کند. نکته مهم دیگر دقت در موسیقی متنی است که برای این صحنه انتخاب شده است. موسیقی مذکور در ایجاد اضطراب و حس وحشت در مخاطب بسیار مؤثر است. هم‌زمان با صدای اذان و نماز، این موسیقی که غالباً برای فیلم‌های ژانر وحشت مناسب است، قرار داده می‌شود (۰۴:۳۱-۰۳:۳۵). در نمایی دیگر انفجار انتحاری اتوبوس در اوکلاهاما به شکلی مهیب و فاجعه‌آمیز و کشته شدن ۲۵ نفر به نمایش درمی‌آید (۲۴:۴۸). این صحنه بیننده را به اوج هراس و نفرت از تروریست‌ها می‌رساند. در فیلم از نمادسازی‌های تداعی‌کننده فرهنگ اسلامی هم غفلت نمی‌شود. در نمایی به کفن پوشیدن تروریست‌ها در هنگام عملیات اشاره می‌شود (۳۳:۱۸). پلیس در مذاکرات خود از عبارت زیر استفاده می‌کند: «کفن، آخرین مرحله از پاک شدن نفس است. تروریست‌ها ابتدا روزه می‌گیرند، سپس غسل می‌کنند و بعد کفن می‌پوشند» (۳۴:۲۵). خانم الیس (عضو سی آی/ای) می‌گوید: تروریست‌ها از طرف خدا فرمان دارند و قوانین بشری برای آنها پیشیزی ارزش ندارد (۴۷:۱۰). مجدداً صحنه انفجاری دیگر در نیویورک (سینما برادوی^۲) و کشته شدن تعداد بیشتری نمایش داده می‌شود (۵۴:۰۴). در ادامه بیننده شاهد صحنه‌هایی بسیار هولناک از سینما و اجساد و افراد زخمی از جمله زن جوانی با دست قطع شده است (۵۵:۰۷). فیلم سرشار از نمایشی است که گویای حس ناامنی و فراگیر شدن آن در شهرهای آمریکا ناشی از حملات تروریستی مسلمانان است (۵۶:۳۰). از جمله نمایش گروگان‌گیری بچه‌های مدرسه باکلی و بمب‌گذاری در آنجا (۶۰:۳۸). دقایقی بعد حمله انتحاری دیگری به ساختمان مرکزی فدرال و کشته شدن بیش از ۶۰۰ نفر به نمایش درمی‌آید (۶۶:۰۶)؛ (۶۷:۵۸). در یکی از نماها تصویری از گرافیتی و دیوارنگاری‌های محله مسلمان‌نشین در بروکلین، که تصویری از یک زن و مرد مسلمان است دیده می‌شود. این تصویر از منظر زیبایی‌شناختی به شکلی است که تداعی‌گر حس هراس و عدم امنیت است (۷۴:۳۳). در اواخر فیلم هم مسلمانان زیادی را که توسط ارتش آمریکا دستگیر و در محلی محصور شده‌اند را نمایش می‌دهد (۸۲:۳۴). طراحی چهره و لباس مسلمانان، آنها را شبیه بزه‌کاران و افرادی خشن نمایش می‌دهد که همگی به بساخت تصویری هراس‌آلود و منفی در ذهن بیننده کمک کرده است. چنانکه گذشت، روشن می‌شود که فیلم محاصره، به وضوح از تأثیرات فرهنگی و اجتماعی گفتمان‌ها در باب اسلام‌هراسی بهره برده است. با اینکه این فیلم ۲۰ سال پس از انتشار نظریه شرق‌شناسی سعید و اسلام‌هراسی رسانه‌ای تولید شده است اما تمام شاخصه‌های نظریه وی را می‌توان در فیلم به وضوح مشاهده کرد.

۴-۳- نمونه سوم: فیلم تصمیم اجرایی (۱۹۹۶)

^۱ . Central Intelligence Agency

^۲ . Broadway

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

فیلم اکشن و دلهره‌آور تصمیم/جریبی^۱ ساخته «استوارت برد»^۲ و محصول آمریکاست که با هزینه ۵۵ میلیون دلار تولید شده است. فیلم دارای امتیاز ۶۳ درصد در سایت راتن تومیتوز و ۶/۵ در سایت آی ام دی بی، با مشارکت ۶۳۰۲۸ نفر از رأی دهندگان است (imdb.com). در این فیلم گروهی از مسلمانان هواپیمای بزرگ مسافربری را ربوده و با هدف انجام عملیات تروریستی و انتقال مقادیر زیادی از یک ماده سمی کشنده (DZ5) قصد دارند وارد خاک آمریکا شوند و مأموران امنیتی و اطلاعاتی آمریکا در یک عملیات پیچیده با آنها مقابله می‌کنند.

– تحلیل گفتمان انتقادی متن فیلم

در این فیلم، بارها از واژه‌ها و عباراتی استفاده می‌شود که مسلمانان را به‌صورت منفی و رعب‌آور نمایش می‌دهند. در دیالوگ‌های فیلم از واژه‌های «ترسناک و تروریست» خطاب به مسلمانان استفاده شده است (تصمیم اجرایی ۱۹۹۶، ۱۲:۳۵ – ۰۷:۵۲). در نماهای آغازین در تلویزیون ملی آمریکا اعلام می‌شود که «یک مسلمان به نام //سید/ابو جفا با لقب ترسناک‌ترین و مهم‌ترین تروریست در جهان، دستگیر و به دولت آمریکا تحویل داده شده است» (۰۷:۵۲). اشاره به تروریست بودن گروهی به رهبری فردی به نام ناجی حسن (۶۷:۲۲). تحلیل متن در فیلم تصمیم/جریبی به روشنی نشان می‌دهد که این فیلم نیز به دنبال بازنمایی تصویر «دیگری» از مسلمانان است و در آن از الفاظ توهین‌آمیز خطاب به مسلمانان به کرات استفاده شده است. از همان ابتدای فیلم به مخاطب القاء می‌شود که با یک گروه تروریستی خشن از مسلمانان مواجه است. بیننده که غرق در هیجانات فیلم و عملیات پیچیده آن است، با قهرمانان (تیم ضد تروریستی) هم‌ذات‌پنداری می‌کند و در این میان تصویری زشت و هراس‌آلود از مسلمانان به عنوان موجوداتی آدمکش و خشن را در ذهن خود می‌آفریند. تروریست‌های مسلمان به شکل افرادی بی‌رحم، فاقد فرهنگ و در عین حال ساده‌لوح و کم‌خرد نمایش داده شده و در نقطه مقابل، مخاطب شاهد از خودگذشتگی، شجاعت و ذکاوت مشهود تیم ضد تروریستی است. لذا با کنار هم قرار دادن مجموع دیالوگ‌های فیلم، می‌توان آن‌را در شمار محصولات هالیوود با هدف اسلام‌هراسی دسته‌بندی کرد.

– تحلیل گفتار و نشانه‌ها

در دقایق ابتدایی شاهد آن هستیم که یک مسلمان با ظاهری زشت، در حالی که به بدن خود کمر بند انفجاری نصب کرده، با بردن نامی از فلسطین، خود و یک رستوران با حضور تعداد زیادی از مردم را در لندن منفجر می‌کند (۱۰:۴۴). همچنین طراحی چهره مسلمانان به شکلی ترسناک که در قالب انسان‌هایی خشن و بی‌منطق جلوه می‌کنند. در ادامه نمایش صحنه هولناک عملیات مسلحانه و خشن هواپیماربائی با ۴۰۶ مسافر، توسط گروهی از مسلمانان، توأم با آسیب رساندن به خدمه و تیم پروازی به رهبری ناجی حسن، معاون سید ابو جفا (۱۶:۲۴ – ۱۳:۰۱). در فیلم برای تروریست‌ها از اسامی عربی و اسلامی استفاده شده است. از جمله گفته می‌شود: «سم دی زد ۵ در اختیار صمد رسجمی است» (۲۱:۰۷) کسی که وظیفه‌اش تامین تسلیحات گروه ابو جفا است. به‌علاوه در چند نما تاکید می‌شود که تروریست‌ها از خاورمیانه آمده‌اند (۶۷:۳۸) و (۶۷:۵۹). در بخشی دیگر بیان می‌شود که سازنده بمب‌های عصبی دی زد ۵، در عراق است و خانواده‌اش را در جنگ خلیج فارس از دست داده و با گروه ابو جفا همکاری دارد (۶۹:۱۱ – ۶۸:۵۷). نمایش صحبت‌های متبادر کننده تهدید و حس ناامنی بین ابوجفا و ناجی حسن به زبان عربی (۸۰:۴۱). نکته دیگر پرداختن سازمان امنیت آمریکا با رویکرد زبان‌شناختی به نمادها و اسامی است؛ جایی که اعلام می‌شود اسم مستعار ناجی حسن «التار» است و این کلمه در عربی باستان به معنای انتقام سخت است (۲۲:۱۵). مطابق لایه دوم نظریه تحلیل گفتمان فرکلاف، بررسی تصاویر، نمادها و گفتمان‌ها در فیلم تصمیم/جریبی، نشان می‌دهد که همگی در راستای تقویت گفتمان اسلام‌هراسی بوده و با هدف تاثیر مستقیم بر نگرش‌های اجتماعی به مسلمانان و تصویر بازنمایی شده از آنان به عنوان موجوداتی خطرناک و مخل امنیت جهانی طراحی شده است. استفاده از نام فلسطین توسط یک تروریست انتحاری، اسامی عربی، ذکر نام کشورهایمانند عراق و منطقه خاورمیانه به عنوان خاستگاه رفتارهای خشن و تروریستی و ... از دلایلی است که می‌توان در اثبات نظریه اسلام‌هراسی ادوارد سعید در رسانه‌ها و بخصوص سینما بدانها استناد جست.

– تحلیل زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی

در فیلم تصمیم/جریبی نیز بسترهای فرهنگی و اجتماعی دست‌مایه بازتولید گفتمان اسلام‌هراسی قرار گرفته است. در این خصوص نماها و دیالوگ‌های زیر قابل توجه‌اند. ناجی حسن خطاب به ابوجفا با الفاظ و لحنی ایدئولوژیک می‌گوید: «با انجام این کار (عملیات تروریستی)،

۱. Exective Decision

۲. Stuart Baird

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

خدا به ما برکت داده و سرنوشت خوبی در انتظار ماست. در چند ساعت آینده به پیروزی بزرگی نائل خواهیم شد. مسلمانان تو را به‌عنوان رهبر خود خواهند پذیرفت. من شعله‌ تو هستم. شمشیر خدا. با این کار ضربه عمیقی به قلب کفار می‌زنیم» (۸۱:۵۱-۸۰). در صحنه‌ای دیگر وقتی خبر آزادی ابو جفا اعلام می‌شود، تروریست‌ها با هیجان فریاد «الله اکبر» و شعارهای دینی سر می‌دهند (۸۱:۴۲). نمایش برخورد خشن حسن ناجی و ضرب و شتم وحشیانه خانم مهماندار (۸۹:۵۷). حسن به دلیل مخالفت یکی از یارانش وی را در هواپیما کتک زده و با شلیک گلوله به قتل می‌رساند (۸۴:۲۳). پس از آزادی ابو جفا (که یکی از شرایط هواپیماربایان بود) حسن ناجی خطاب به یارانش می‌گوید: خدا ما را برای کاری بزرگ‌تر از آزادی ابوجفا انتخاب کرده است. ما سربازان واقعی اسلام هستیم. سرنوشت ما این است که انتقام واقعی خدا را از کفار بگیریم (۸۴:۱۹-۸۳:۲۷).

بررسی فیلم با رویکرد تحلیل گفتمان از زاویه بسترهای اجتماعی و فرهنگی نشان می‌دهد که طرح‌ریزی نماها، دیالوگ‌ها و سایر عناصر نمایشی به‌گونه‌ای است که مسلمانان افرادی آدمکش و بی‌رحم هستند و باید از آنها هراسید. مسلمانان به دلیل فرامین آسمانی و الهی خود را موظف به گرفتن انتقام الهی از مردمی می‌دانند که با آنها هم‌عقیده نیستند و در این راه از هیچ چیزی حتی تقدیم جان خود ابا ندارند. لذا می‌توان تصمیم/جری را هم تأیید دیگری بر نظریه اسلام‌هراسی ادوارد سعید دانست.

۴-۴- نمونه چهارم: فیلم ربایش (2012)

فیلم مهیج ربایش^۱ محصول کشور دانمارک دربارهٔ ربوده شدن یک کشتی تجاری دانمارکی توسط دزدان دریایی سومالی (کشوری مسلمان در شمال آفریقا) است. فیلم دارای امتیاز بسیار بالای ۹۶ درصد در سایت راتن تومیتوز و نیز امتیاز ۷/1 در سایت آی ام دی بی، با مشارکت 17691 نفر از رأی دهندگان است (imdb.com). این فیلم نیز سرشار از عبارات، نشانه‌ها و نماهایی است که باعث ایجاد نگرش منفی در مردم نسبت به مسلمانان می‌شود. در ادامه برخی از نکات فیلم که از دریچه تحلیل گفتمان اسلام‌هراسی مورد نظر هستند بیان می‌شود. فیلم ربایش از همان دقایق آغازین مخاطب را با گروهی خشن از دزدان دریایی مسلح و ترسناک روبرو می‌کند که مسلمان هستند. آنان با خشونت خدمه کشتی تجاری را به اسارت خود در می‌آورند (۱۴:۱۶-۱۲:۱۴). در فیلم شاهد استفاده از اسامی خاص اسلامی مانند: عمر، حسین و رشید برای دزدان دریایی هستیم. بیننده نماهایی از خشونت و رفتارهای غیرمتمدانه مسلمانان از جمله نحوهٔ غذاخوردن آنان را مشاهده می‌کند (۱۵:۰۶-۱۴:۴۰). مسلمانان به گروگان‌ها حتی اجازه استفاده از سرویس بهداشتی را نداده و آنان را مجبور می‌کنند که داخل کابین کشتی و در حضور یکدیگر آن را انجام دهند (۳۱:۳۰). مسلمانان بعد از دو ماه حبس داخل کابین زیرزمینی به گروگان‌ها اجازه آمدن روی عرشه و دیدن نور را می‌دهند (۴۹:۲۶). بعد از سه ماه به یکی از خدمه اجازه برقراری تماس با خانواده‌اش را که بسیار نگران و مضطربند می‌دهند. در وسط مکالمه به حالتی وحشیانه او را با تهدید اسلحه مجبور می‌کنند که به همسرش بگوید برای پرداخت پول با رئیس کمپانی تماس بگیرد (۵۸-۵۶). صدای شلیک به خدمه در وسط مکالمه تلفنی با خانواده‌اش (۶۱:۴۱). در یکی از نماها، دزدان دریایی هنگام ذبح گوسفند اذکاری مانند الله اکبر و لا اله الا الله سر می‌دهند (۷۷:۴۲). در فیلم ربایش، شاهد صحنه‌های بسیار خشونت‌بار مانند شلیک به سر کاپیتان کشتی به شکلی ناجوانمردانه هستیم؛ آن‌هم صرفاً به دلیل پس گرفتن گردنبند نامزدی آشپز کشتی از یکی از دزدان دریایی (۹۴:۴۳). بیننده در سکانس پایانی هم نمایی از آشپز را می‌بیند که دچار پانیک و ترومای ناشی از خشونت‌های مسلمانان به‌خصوص قتل کاپیتان شده است (۹۷:۴۵). همچنین فیلم دارای نمادها و نشانه‌هایی از فرهنگ اسلامی است؛ از قبیل طراحی لباس و چهره، اذکار شناخته شده، ذبح اسلامی گوسفند و نیز استفاده از اسامی خاص اسلامی. این موارد نشان‌دهندهٔ آن است که علاوه بر هالیوود، سینمای اروپا که در نظریه سعید به همراه آمریکا تحت عنوان کلی‌تر غرب از آن یاد شده است نیز جلوه‌های قابل تاملی از اسلام‌هراسی را در خود جای داده است. فیلم تلاشی است برای منفی و «دیگری» نشان دادن مسلمانان و نیز معرفی آنان به عنوان افرادی خشونت‌طلب، بی‌فرهنگ و ترسناک. پژوهش‌گر برای رعایت اختصار از تحلیل سه مرحله‌ای فیلم مطابق روش تحلیل گفتمان فرکلاف پرهیز کرده و به همین مقدار کفایت می‌کند.

۴-۵- بررسی سایر نمونه‌ها

علاوه بر نمونه‌های فوق موارد متعدد دیگری در سینمای هالیوود وجود دارد که به شکل تلویحی یا غیر مستقیم، حاوی مشخصه‌های اسلام‌هراسی و نمایش تصویر منفی از مسلمانان هستند. مثلاً در فیلم چند اپیزودی بابل^۲ (۲۰۰۶) ساختهٔ اینارریتو^۳، تصاویری زنده و خشونت‌آمیز

۱. A Hijacking

۲. babel

۳. Alejandro González Iñárritu

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

از مسلمانان بخصوص در سکانس‌های آغازین فیلم به نمایش در می‌آید (بابل ۲۰۰۶). یک نمونه جالب که شاید از دید بسیاری پنهان مانده است، فیلمی با عنوان: *تا جایی که پاهایم توان دارد*^۱ به کارگردانی *هاردی مارتینز*^۲، محصول ۲۰۰۱ است. ماجرای سربازی آلمانی به نام *کلمنس* است که به شکل ناجوانمردانه‌ای به زندان محکوم شده است. زندانی در سبیری که شرایط بسیار آزار دهنده‌ای دارد. او به امید دیدار خانواده‌اش از آنجا می‌گریزد و از چندین کشور عبور می‌کند تا به وطن خود برسد. یکی از این کشورها ایران است. بیننده شاهد آن است که در تمام این سفر خطرناک، همگی به آن سرباز کمک می‌کنند اما تنها در ایران، آن‌هم در مسجد و بخصوص همزمان با صدای اذان، فردی با ظاهری اسلامی و در حال قرائت آیات و اذکار اسلامی او را به پلیس معرفی و به او خیانت می‌کند (۱۲۷:۳۰-۱۲۶:۴۰). این سکانس از نظر تحلیل گفتمان حائز اهمیت است. سازنده، با هدف پیوند دادن خیانت به اسلام از این نمادها بهره برده است. استفاده از صدای اذان در هنگام خیانت به کلمنس - که اکنون به عنوان قهرمان داستان دارای شخصیتی محبوب از نگاه بیننده شده است - با هدف بازنمایی منفی از مسلمانان ذهن مخاطب را به شکل ناخودآگاه به این سمت می‌برد که آنان افرادی غیر قابل اعتماد، خطرناک و منفی هستند. در سراسر فیلم، شخصیت‌های شرقی و حتی ترک‌ها به قهرمان کمک می‌کنند، اما این صحنه خیانت، یک استثنا است که می‌تواند حامل یک پیام خاص باشد. سؤال این است که در فیلمی طولانی (۱۵۸ دقیقه‌ای)، چرا فیلم‌ساز تصمیم گرفته در کنار نمایش کمک همه به قهرمان فیلم، تنها خیانت موجود در فیلم را در چنین لحظه‌ای (هنگام اذان) و به وسیله فردی که در صحن مسجد مشغول ذکر و دعاست به بیننده نمایش دهد. ضمن آنکه در این فیلم و نیز بسیاری از فیلم‌های غربی، شرق و در معنای خاص آن بلاد اسلامی به‌عنوان مکانی دوپهلوی و غیرقابل اعتماد به تصویر کشیده می‌شود؛ افرادی از یک سو «مهمان‌نواز» و از سوی دیگر «خائن بالقوه».

لازم است تأکید شود که سیاست اسلام‌هراسی در رسانه مطابق دیدگاه سعید، به چند فیلم تحلیل شده در این پژوهش محدود نمی‌شود؛ لذا در ادامه به‌طور خلاصه به ۱۳ فیلم دیگر که درون‌مایه اسلام‌هراسانه دارند - بدون ذکر جزئیات و شواهد - اشاره می‌شود. فیلم *پادشاهی*^۳ محصول ۲۰۰۷ در ژانر اکشن و مهیج به کارگردانی پیتز برگ^۴ که درباره تیمی از مأموران آمریکایی است که برای بررسی یک حمله تروریستی به عربستان سعودی اعزام می‌شوند. در روایت فیلم، خاورمیانه به عنوان سرزمینی پر از خشونت و تروریسم نمایش داده می‌شود و مسلمانان اغلب به عنوان دشمنان خطرناک و بی‌رحم معرفی می‌شوند که نیروهای آمریکایی باید با آنها مقابله کنند (پادشاهی ۲۰۰۷). *تک‌تیرانداز آمریکایی*^۵ محصول ۲۰۱۴ فیلمی در ژانر جنگی و بیوگرافی به کارگردانی کلینت ایستوود^۶ که زندگی کریس کابل، تک‌تیرانداز نیروی دریایی آمریکا را روایت می‌کند. در فیلم، شخصیت‌های مسلمان به عنوان دشمنانی وحشی و بی‌رحم و تهدیدی دائمی علیه آمریکا و صلح جهانی به تصویر کشیده شده‌اند و بغداد به عنوان محیطی خصم‌آلود و وحشی نمایش داده می‌شود که آمریکایی‌ها در آن تنها ناجیان بشریت هستند (تک‌تیرانداز آمریکایی ۲۰۱۴).

مرد آهنی^۷ محصول ۲۰۰۸ فیلمی در ژانر علمی - تخیلی و ماجراجویی به کارگردانی جان فاورو^۸ است. در بخش ابتدایی فیلم، *تونلی/استارک* (مرد آهنی) توسط گروهی از تروریست‌های افغان به نام «ده حلقه» ربوده می‌شود. این گروه که ترکیبی از کلیشه‌های رایج درباره جنگجویان مسلمان است، به‌عنوان نیرویی بی‌رحم و ضدآمریکایی نمایش داده می‌شود، که بار دیگر هالیوود را در مسیر بازتولید تصویری منفی از مسلمانان قرار می‌دهد (مرد آهنی ۲۰۰۸).

فیلم دیگری نیز با عنوان *سقوط شاهین سیاه*^۹ محصول ۲۰۰۱ فیلمی در ژانر جنگی، اکشن و تاریخی به کارگردانی *ریدلی اسکات*^{۱۰} درباره مأموریت نیروهای ویژه آمریکا در سومالی و درگیری آنها با شبه‌نظامیان محلی است (نبرد موگادیشو). در این فیلم، سومالیایی‌های مسلمان به عنوان افرادی وحشی و فاقد انسانیت نمایش داده می‌شوند، در حالی که سربازان آمریکایی به عنوان قربانیان قهرمان‌گونه‌ای معرفی می‌شوند که برای برقراری نظم و صلح و آرامش تلاش می‌کنند (سقوط شاهین سیاه ۲۰۰۱).

۱. As Far As My Feet Will Carry Me

۲. Hardy Martins

۳. The Kingdom

۴. Peter Berg

۵. American Sniper

۶. Clinton Eastwood

۷. Iron Man

۸. Jonathan Kolia Favreau

۹. Black Hawk Down

۱۰. Ridley Scott

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲)،

فیلم *آرگو*^۱ محصول ۲۰۱۲ فیلمی در ژانر اکشن و دلهره‌آور به کارگردانی *بن افلک*^۲، داستان گروگان‌گیری سفارت آمریکا در تهران را روایت می‌کند. ایرانیان مسلمان در فیلم عمدتاً به عنوان جمعیتی خشن، غیرمنطقی و بی‌رحم به تصویر کشیده می‌شوند که ضدآمریکایی هستند، در حالی که شخصیت‌های آمریکایی به عنوان قربانیان و قهرمانان این ماجرا معرفی می‌شوند (آرگو ۲۰۱۲).

فیلم دیگری که با همین رویکرد ساخته شده *دیکتاتور*^۳ محصول ۲۰۱۲ در ژانر کمدی سیاه، به کارگردانی *لری چارلز*^۴ است که در آن رهبران خاورمیانه‌ای را به شکل هجوآمیز و به عنوان کاریکاتوری از دیکتاتورهای بی‌رحم و ضدحقوق بشر نشان می‌دهد و این تصویرسازی کلیشه‌های رایج غربی درباره جهان اسلام را تقویت کرده و گفتمان اسلام‌هراسی را توسعه می‌دهد (دیکتاتور ۲۰۱۲).

یک مشت دروغ^۵ محصول ۲۰۰۸ فیلمی در ژانر اکشن و مهیج به کارگردانی *ریدلی اسکات*^۶، درباره عملیات سازمان سیا در خاورمیانه برای مقابله با تروریسم است. در طول فیلم، جوامع مسلمان به عنوان محیط‌هایی ناامن و پر از خشونت نمایش داده می‌شوند و چهره‌ای منفی از جهان اسلام ارائه می‌شود که در راستای سیاست‌های اسلام‌هراسانه هالیوود قرار دارد (یک مشت دروغ ۲۰۰۸). نکته اینکه فیلم سقوط شاهین سیاه که قبلاً اشاره شد نیز ساخته همین کارگردان است.

همچنین *قطار سریع‌السیر نیمه‌شب*^۷ محصول ۱۹۷۸ فیلمی در ژانر جنایی و زندان به کارگردانی *آلن پارکر*^۸ بر اساس داستان واقعی یک شهروند آمریکایی است که در ترکیه به جرم قاچاق مواد مخدر دستگیر و زندانی می‌شود. زندان‌بانان و مقامات ترکیه‌ای در فیلم به عنوان افرادی سادیستی و فاسد نمایش داده شده‌اند، که تصویری تحریف‌شده و اغراق‌آمیز از جهان اسلام ارائه می‌دهد که موجب اعتراضات گسترده‌ای در ترکیه شد (قطار سریع‌السیر نیمه‌شب ۱۹۷۸).

سی دقیقه پس از نیمه‌شب^۹ محصول ۲۰۱۲ در ژانر درام، مهیج به کارگردانی خانم *کترین بیگلور*^{۱۰} که روایتی است از عملیات کشتن رهبر القاعده، اسامه بن لادن. در سراسر فیلم، خاورمیانه به عنوان منطقه‌ای پر از خشونت و تروریسم نشان داده شده و مسلمانان اغلب در نقش مظنونان و تروریست‌ها ظاهر می‌شوند که به تقویت نگاه اسلام‌هراسانه در سینمای هالیوود کمک می‌کند (سی دقیقه پس از نیمه‌شب ۲۰۱۲). همچنین فیلم *ربوده‌شده*^{۱۱} محصول ۲۰۰۸ در ژانر اکشن و مهیج به کارگردانی *پیر مورل*^{۱۲} درباره ربوده شدن دختری آمریکایی در اروپا و تلاش‌های پدرش برای نجات اوست. در طول فیلم، شخصیت‌های مسلمان به عنوان اعضای گروه‌های قاچاق انسان و جنایتکارانی بی‌رحم به تصویر کشیده می‌شوند که باز هم تصویری منفی و کلیشه‌ای از مسلمانان ارائه می‌دهد (ربوده شده ۲۰۰۸). نکته دیگر اینکه فیلم با تحریک عواطف، در کنار هم‌ذات‌پنداری و همدلی مخاطب با دختر ربوده شده و ستایش پدر شجاعش همراه است که این حالت نیز تاثیر زیادی در منفی نشان دادن مسلمانان دارد.

فیلم بعدی با عنوان *جنگ چارلی ویلسون*^{۱۳}، محصول ۲۰۰۷ در ژانر بیوگرافی، تاریخی به کارگردانی *مایک نیکولز*^{۱۴} و بازی هنرمند محبوب تام هنکس^{۱۵} به نقش آمریکا در حمایت از مجاهدین افغان در برابر شوروی می‌پردازد. در روایت فیلم، مسلمانان به عنوان قربانیان ناتوان یا جنگجویانی خشن معرفی می‌شوند و تصویری دوگانه از جهان اسلام ارائه می‌شود که در نهایت در خدمت سیاست‌های منفی نشان دادن فرهنگ اسلامی است (جنگ چارلی ویلسون ۲۰۰۷).

خانه‌ای از شن و مه^{۱۶} محصول ۲۰۰۳ به کارگردانی *وادیم پرلمان*^{۱۷} که داستان یک خانواده ایرانی مهاجر را روایت می‌کند که درگیر منازعه‌ای حقوقی با زنی آمریکایی بر سر خانه‌ای مصادره‌شده می‌شوند. در فیلم، شخصیت اصلی ایرانی به عنوان مردی مستبد، خشن و دارای ذهنیتی

۱. Argo

۲. Benjamin Géza Affleck

۳. The Dictator

۴. Larry Charles

۵. Body of Lies

۶. Ridley Scott

۷. Midnight Express

۸. Alan William Parker

۹. Zero Dark Thirty

۱۰. Kathryn Ann Bigelow

۱۱. Taken

۱۲. Pierre Morel

۱۳. Charlies Wilson's War

۱۴. Mike Nichols

۱۵. Tom Hanks

۱۶. House of Sand and Fog

۱۷. Vadim Perelman

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲)،

عقب‌مانده نمایش داده می‌شود. این فیلم هم به بازتولید کلیشه‌های رایج درباره مسلمانان کمک می‌کند (خانه‌ای از شن و مه ۲۰۰۳). فیلم همچنین با بازی خانم شهره آغداشلو بازیگر ایرانی در نقش همسر شخصیت اصلی استفاده شده است. آخرین فیلم مورد اشاره در این بخش قوانین درگیری^۱ نام دارد که محصول ۲۰۰۰ در ژانر جنگی، مهیج و به کارگردانی ویلیام فریدکین^۲ است که حول محور درگیری نیروهای آمریکایی با معترضان یمنی است. در روایت فیلم، مسلمانان به عنوان جمعیتی خشن و بی‌رحم نشان داده می‌شوند که همواره تهدیدی علیه آمریکا محسوب می‌شوند و این فیلم نیز با نگاهی یک‌سویه در مسیر تقویت گفتمان اسلام‌هراسی در سینمای غرب دسته‌بندی می‌شود (قوانین درگیری ۲۰۰۰).

۵- بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل گفتمان اسلام‌هراسی و ظهور و تداوم آن در سینمای هالیوود روشن می‌سازد که گفتمان‌های ایدئولوژیک، نظیر اسلام‌هراسی، از طریق ساختارهای زبانی و روایات سینمایی تقویت می‌شوند و تصویر منفی از مسلمانان بارها به‌طور عمدی و سیستماتیک در گفتمان‌های سینمایی هالیوود تولید شده است. نکته‌ای که نباید از آن غفلت کرد این است که با کنار هم قرار دادن تمام این آثار و تولیدات چنین به نظر می‌رسد که اگر نمادها و نشانه‌های اسلامی و شخصیت‌پردازی‌های جهت‌مند و معنادار را از آنها حذف کنیم، کمترین خللی در روایت سینمایی و نیز جذابیت اثر وارد نمی‌کند. این بدان معناست که گنجاندن مجموع نمادها و مفاهیم اسلامی قطعاً نمی‌تواند امری تصادفی تلقی شود. بلکه تحلیل گفتمان مجموعه این تولیدات حاکی از یک طراحی نظام‌مند و پیروی سازندگان از سیاست‌های اسلام‌هراسی هالیوود مطابق دیدگاه ادوارد سعید است. بررسی گفتمان‌های سینمایی با استفاده از نظریه سعید نشان می‌دهد که در اغلب این فیلم‌ها مسلمانان به عنوان دشمنان غرب یا تهدیدهای تروریستی معرفی می‌شوند. تحلیل کاراکترها و تصاویر، حاوی این پیام برای بیننده است که معمولاً این شخصیت‌ها به عنوان تهدید، بی‌فرهنگ، خشن یا متعصب دینی شناخته می‌شوند. در تحلیل گفتمان، بررسی نمادها و نشانه‌ها مانند لباس‌ها، مکان‌ها، زبان و حتی موسیقی‌هایی که در این فیلم‌ها استفاده می‌شوند، نشان می‌دهد که همگی در خدمت تولید تصویر منفی از اسلام و مسلمانان به کار رفته است. یکی از جنبه‌های مهم نظریه سعید، نقد هژمونی غرب است. پژوهش حاضر روشن می‌سازد که سینما - به عنوان یکی از فراگیرترین ابزار رسانه‌ای - چگونه در خدمت گفتمان‌های سلطه‌گرایانه قرار می‌گیرد و به عنوان ابزاری برای سیطره هژمونی غرب مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. این مطالعه که بر اساس نظریه اسلام‌هراسی ادوارد سعید و مبتنی بر روش تحلیل گفتمان فرکلاف و با تحلیل نوزده فیلم صورت گرفت، فرضیه‌های پژوهش‌گر را مورد تایید قرار داده و به نتایج زیر دست یافت:

ادوارد سعید شرق‌شناسی را به عنوان یک ایدئولوژی در خدمت اسلام‌هراسی به شمار می‌آورد. اسلام‌هراسی به عنوان یک پدیده فرهنگی و اجتماعی، در رسانه‌های مختلف از جمله سینما ظهور یافت. بررسی‌ها نشان می‌دهد که محصولات سینمای هالیوود - به عنوان یکی از تأثیرگذارترین رسانه‌های جهان - با استفاده از تصاویر و نمادهای خاص، اسلام‌هراسی را تقویت کرده و تصویری منفی از مسلمانان در ذهن مخاطبان گسترده‌اش ساخته است که به شکل‌دهی به تصورات عمومی از مسلمانان و فرهنگ‌های شرقی منتهی شده است. سیر تاریخی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود نشان می‌دهد که در ابتدا غالباً تصاویری مثبت و یا خنثی از شرق به نمایش درمی‌آمد. سپس به بازآفرینی تصاویری از شرقی‌ها به عنوان افرادی اغواگر و رمزآلود گرایش یافت. با آغاز جنگ‌های جهانی و به‌طور خاص پس از حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، نگرش‌های منفی نسبت به اسلام و مسلمانان در فیلم‌های هالیوودی به شکل فزاینده‌ای نمود پیدا کرد و به بازنمایی مسلمانان به عنوان تهدیدات تروریستی و دشمنانی برای صلح و امنیت تغییر کرد. مطالعه چند فیلم انتخاب شده و تحلیل گفتمان انتقادی آنها مطابق نظریه سه‌لایه‌ای فرکلاف، گویای این واقعیت است که بسیاری از این آثار به شکل مستقیم و یا گذرا، به بازآفرینی تصویری خشن، جنگ‌طلب، تروریست و فاقد فرهنگ از مسلمانان و بطور خاص ساکنان خاورمیانه پرداخته‌اند. به نظر می‌رسد شیوه روایت و گنجاندن مفاهیم، نمادها و نشانه‌های اسلامی در بن‌مایه این فیلم‌ها از رویکردی حکایت دارد که سعی می‌کند تصویری منفی و هراسناک از دین اسلام را بازآفرینی کند و در واقع فصل مشترک این فیلم‌ها ساخت مفهوم «دیگری» از مسلمانان است. تحلیل متن، گفتار، نمادها و نشانه‌ها، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی در فیلم‌های مورد بحث نشان می‌دهد که سینمای هالیوود به عنوان یک ابزار در تقویت هژمونی غرب در خدمت گفتمان‌های سلطه‌گرایانه قرار گرفته است. این رسانه در بازنمایی مسلمانان، به شکلی نظام‌مند از مفاهیم و گفتمان‌های اسلام‌هراسانه استفاده می‌کند و این بازنمایی‌ها در تقویت نگرش‌های منفی در جوامع غربی و ایجاد ترس و سوء تفاهم از اسلام و فرهنگ اسلامی و حتی سیاست‌های دولتی کشورها تأثیرگذار بوده است.

۱. Rules of Engagement

۲. William Friedkin

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۸ (۲)،

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

مقاله محصول مشارکت مشترک نویسندگان است.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- آقابزرگی‌زاده، شیوا و همکاران (۱۴۰۱). بازنمایی پایگاه اجتماعی زن در سینمای عامه‌پسند ایران در دهه ۷۰. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۴ (۴)، ۲۴-۴۷.
- بیچرانلو، عبدالله (۱۳۹۱). *بازنمایی ایران و اسلام در هالیوود*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- داودی، احسان (۱۳۹۵). *چگونگی بازنمایی اسلام در فیلم‌های هالیوود*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، دانشکده علوم اجتماعی.
- زین‌العابدینی، پیام؛ محمودی بختیاری، ب (۱۴۰۲). خاصگی رسانه سینما در عصر دیجیتال، قیاس تطبیقی سینمای گسترش‌یافته و سینمای داستان‌گوی آمریکا. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۵ (۵)، ۱-۲۰.
- گلشنی، ع، قاعدی، م و رضایی، (۱۳۹۸). *بازنمایی مسلمانان در سینمای هالیوود (مطالعه موردی فیلم‌های تیکن ۱ و ۲)*. تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، ۴۱، ۵۱-۶۹.
- Alsultany, E. (2012). *Arabs and Muslims in the Media: Race and Representation after 9/11*. New York: NYU Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Longman.
- Kellner, D. (2003). *Media Spectacle and the Crisis of Democracy: Terrorism, War, and Election Battles*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.
- Said, E. W. (1981). *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*. New York, NY: Vintage Books.
- Shaheen, J. G. (2001). *Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies a People*. New York: Olive Branch Press.
- Shaheen, J. G. (2003). Hollywood's Muslim Arabs: A Century of Bias. *The Muslim World*, 93(3-4), 153-17۰.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283.
- www.imdb.com
- www.rottentomatoes.com.

movies

- A Hijacking* (2012). Directed by Tobias Lindholm. Produced by Nordisk Film.
- American Sniper* (2014). Directed by Clint Eastwood. Produced by Warner Bros. Pictures.
- Argo* (2012). Directed by Ben Affleck. Produced by Warner Bros. Pictures.
- As Far as My Feet Will Carry Me* (2001). Directed by Hardy Martins. Produced by Warner Bros.
- Babel* (2006). Directed by Alejandro González Iñárritu. Produced by Paramount Vantage.
- Black Hawk Down* (2001). Directed by Ridley Scott. Produced by Columbia Pictures.
- Body of Lies* (2008). Directed by Ridley Scott. Produced by Warner Bros. Pictures.
- Charlie Wilson's War* (2007). Directed by Mike Nichols. Produced by Universal Pictures.

سلحشور، علی (۱۴۰۵). تحلیل گفتمان انتقادی اسلام‌هراسی در سینمای هالیوود بر اساس نظریه ادوارد سعید. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۸ (۲)،

- Executive Decision** (1996). Directed by Stuart Baird. Produced by Warner Bros. Pictures.
- House of Sand and Fog** (2003). Directed by Vadim Perelman. Produced by DreamWorks Pictures.
- Iron Man** (2008). Directed by Jon Favreau. Produced by Marvel Studios.
- Midnight Express** (1978). Directed by Alan Parker. Produced by Columbia Pictures.
- Rules of Engagement** (2000). Directed by William Friedkin. Produced by Paramount Pictures.
- Taken** (2008). Directed by Pierre Morel. Produced by 20th Century Fox.
- The Dictator** (2012). Directed by Larry Charles. Produced by Paramount Pictures.
- The Kingdom** (2007). Directed by Peter Berg. Produced by Universal Pictures.
- The Siege** (1998). Directed by Edward Zwick. Produced by 20th Century Fox.
- True Lies** (1994). Directed by James Cameron. Produced by 20th Century Fox.
- Zero Dark Thirty** (2012). Directed by Kathryn Bigelow. Produced by Columbia Pictures.